

ЗМІСТ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ ТОЛЕРАНТНОСТІ ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Кравченко О. П.

кандидат філософських наук, доцент

доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

*Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*

м.Переяслав-Хмельницький, Україна

Епоха ізольованого існування держав відійшла в минуле, разом з цим зростаюча мобільність населення земної кулі перетворює багато країн у полікультурні співтовариства, а динамічні зміни в сучасному соціополітичному бутті як локального, регіонального, так і глобального масштабів стимулюють пошук ефективних шляхів вирішення та попередження різного роду соціальних конфліктів. Тому в умовах полікультурного світу місце універсального принципу людської життєдіяльності поступово займає толерантність. Виховання толерантності визначається як одне з провідних освітніх завдань та як одна з необхідних умов ефективної професійної підготовки фахівця соціальної сфери.

Сучасні вчені (В.П.Андрущенко, І.Д.Бех, А.М.Богуш, І.А.Зязюн, Л.В.Кондрашова, В.П.Кравець, В.Г.Кузь, В.І.Лозова, Ю.І.Мальований, І.Ф.Прокопенко, О.Я.Савченко, О.В.Сухомлинська, Ю.В.Тодорцева, Н.Д.Ярмаченко та ін.) під толерантністю фахівця розуміють професійно важливу якість, що виявляє свою сутність як здатність сприймати без агресії відмінні від його власних судження, образ життя, характер поведінки, зовнішність і будь-які інші особливості людей, які його оточують у сфері освітнього простору і соціокультурного середовища, шляхом встановлення з

ними відносин довіри, співпраці, компромісу, радості, товариськості, співпереживання та психологічного комфорту.

Сутність толерантності передбачає оволодіння певною філософією толерантності, культурою толерантної свідомості, ставленням до відповідної дійсності, що втілюється в поведінці. Це пов'язується з досягненням особливого авторитету у сфері соціального партнерства, налагодження гармонійних педагогічних стосунків і взаємопорозуміння з новою генерацією підростаючого покоління, з урахуванням зросту її інтелектуальної активності, появою нових навчально-пізнавальних і соціально-психологічних потреб, розширенням особистісних перспектив розвитку в полікультурному середовищі.

Діяльність соціального працівника з позицій толерантності має включати три аспекти:

- особистість працівника, якому притаманні толерантні якості;
- прояв толерантності у професійній діяльності;
- реалізація принципів толерантності у спілкуванні.

Соціальний працівник у своїй роботі зобов'язаний дотримуватися «Декларації принципів толерантності», що була прийнята Генеральною конференцією ЮНЕСКО 16 листопада 1995 року [1], навіть якщо деякі категорії клієнтів не викликають симпатії спеціаліста, а їх політичні, релігійні і національні особливості, поведінкові стереотипи і зовнішність виявляються незвичними. Необхідну ефективність навчання в дусі толерантності забезпечують етичні принципів, які одночасно виступають і системою вихідних дидактичних вимог. Це принципи гуманізації та демократизації виховного процесу, самоактивності й саморегуляції, інтеркультурності, комплексності й міждисциплінарної інтегрованості, соціального комфорту або створення моральної атмосфери та принцип «соціального уроку», який полягає в пошуку вирішень проблеми дитячої агресії.

Успішність взаємодії між соціальним працівником і клієнтом визначається такими засобами педагогіки толерантності, як:

- діалог – виступає фундаментом толерантності і рівнем толерантних переконань. У структурі діалогічної взаємодії переважають емоційний і когнітивний компоненти, які виявляються скрізь високий рівень емпатії, почуття партнера, вміння прийняти його таким, яким він є, відсутність стереотипності у сприйманні інших, гнучкість мислення, а також через вміння «бачити» свою індивідуальність, здібність адекватно оцінювати власну особистість. В діалозі розкривається індивідуальність особистості й досягається своєрідність іншого, оскільки передбачається рівність позицій у спілкуванні;

- співробітництво – спільне обговорення цілей діяльності, спільне її планування і розподіл сил та засобів на підставі можливостей кожного. Можна охарактеризувати такими ознаками: контактністю, доброзичливістю як відсутністю агресії чи самоагресії, відсутністю тривожності, мобільністю дій, ввічливістю, терпінням, довірливістю, соціальною активністю. Спосіб співпраці є альтернативним способом вирішення конфліктів, тому що розвиває не змагання або протиборство, а саме кооперацію, співробітництво;

- опіка – можлива тільки тоді, коли обидві сторони сприймають одна одну і терпляче ставляться одна до одної. Опіку можна розпізнати за такими ознаками: емоційна стабільність, високий рівень емпатії, екстравертність, соціальна активність і вміння прийти на допомогу. К.Роджерс невід’ємно пов’язував поняття опіки з емпатійністю, визначаючи, що остання передбачає тимчасове проживання життя іншого, але дуже обережне, делікатне, без усвідомлення [2, с. 16]. Він підкреслював у своїх працях, що гуманістична психологія може запропонувати тільки лікування упередженості та інших характерних ознак „гіперопіки”;

- вибачення – це не заперечення власної правоти в цих судженнях, а спроба поглянути на скривдника зі співчуттям, милосердям і любов’ю. Крім того, вибачення охоплює афективну, когнітивну і поведінкову сфери. Коли людина вибачає, активізуються певні елементи цих сфер, тобто такі негативні емоції, як гнів, ненависть, образа, сум чи нехтування повинні бути залишені. У

когнітивному аспекті людина припиняє засудження скривдника і залишає думку про помсту, коли здійснюється пробачення. Щодо поведінкового аспекту, то він виявляється у відмові від помсти [4]. Вибаченню як толерантному стилю взаємодії притаманні особливості: готовність вибачити скривднику, розуміння помилок інших, перегляд власних поглядів на скривдника й ситуацію взагалі шляхом «примірювання» на себе різних ролей, усвідомлення зменшення негативних і зростання позитивних почуттів.

Структуру толерантності як професійно важливої якості особистості соціального працівника правомірно представити у вигляді взаємодії її трьох провідних компонентів [3]. Перший, концептуально-ціннісний компонент толерантності у соціальній роботі, виявляється через систему принципів організації соціальної діяльності, серед яких домінуючими є такі: пріоритет гуманістичних цінностей; ідея духовної свободи людини; визнання самотності й унікальності кожної людини; віра в невичерпні можливості і здібності особистості; повага до людської гідності; відкритість до сприйняття людських цінностей; орієнтація на діалектичний зв'язок розвитку й саморозвитку особистості; терпимість до думок і поведінки інших людей; зорієнтованість на партнерство і співробітництво.

Другий компонент толерантності соціального працівника – особистісно-мотиваційний – виявляється через характер його емоційного ставлення до учасників педагогічної взаємодії, а саме: доброзичливість, ввічливість, щирість, лояльність, стриманість, милосердність, емпатійність, справедливість, терпимість.

Третій, діяльнісно-поведінковий компонент толерантності соціального працівника виявляється через систему способів його педагогічних дій щодо організації, контролю й оцінки якості діяльності учасників соціально-педагогічної діяльності, серед яких: сприймання особистості партнера таким, яким він є; прийняття та розуміння індивідуальності іншої людини; надання недоторканого права особистісної думки; оцінювання особистості згідно Я-концепції; вміння приховувати або пом'якшувати негативні почуття; вміння

вибачати іншому помилки чи ненавмисно спричинені неприємності; терпиме ставлення до професійного дискомфорту; вміння володіти собою і йти на компроміс; уміння безконфліктно вирішувати проблемні педагогічні ситуації.

Результатом педагогіки толерантності є сформованість певних морально-духовних якостей безпосередніх учасників процесу навчання й виховання на підставі закріплення в них полікультурних особистісних цінностей. Всі вони характеризують людину, яка вільна від догм, стереотипів, жахів, прагнення до придушення тих, хто оточує. Щодо негативної взаємодії, то до форм її прояву ми можемо віднести пригнічення, індиферентність, конфронтацію і конфлікт як вищу стадію непорозуміння обох співрозмовників. Ці форми демонструють ті якості, яких потрібно уникати у процесі роботи соціального працівника з клієнтами.

Список використаних джерел

1. Декларація принципів толерантності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://edu.helsinki.org.ua/files/docs/1272481866.doc>. – Назва з екрана.
2. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К.Р.Роджерс. – М.: Прогресс, 1994. – 480с.
3. Тодорцева Ю.В. Педагогіка толерантності : методичні рекомендації / Ю.В. Тодорцева. – Одеса: ПНЦАПНУ, 2004. – 90 с.
4. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений / Л.Б. Шнейдер. – М., 2000. – 512с.